

ПРЕГЛЕДНИ ЧЛАНАК
Рад примљен: 21.05.2018.
Ревидирана верзија: 14.10.2018.
Рад прихваћен: 19.10.2018.

UDK: 343.9.02(497.11)
343.272

ОДУЗИМАЊЕ ИМОВИНЕ ПРОИСТЕКЛЕ ИЗ КРИВИЧНОГ ДЕЛА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Милош Митровић¹

Студент докторских студија,
Правни факултет Универзитета у Нишу

Апстракт

Деструктивни потенцијал организованог криминалитета пресудно је утицао на већину савремених законодавстава да одговорним промишљањем покушају да обезбеде ефикасан механизам (систем мера, средстава, поступака и органа) његовом супротстављању. Међу тим мерама се посебно истиче мера одузимања имовине проистекле из кривичног дела. Посебна пажња у раду је поред сагледавања историјског контекста, услова и околности за увођење наведене мере у инострану законодавства, као и законодавство Републике Србије, поклоњена покушају да се нормативним приступом уз адекватан критички осврт детаљније сагледа постојеће законско решење. Наиме, у Републици Србији је мера одузимања имовине проистекле из кривичног дела уређена посебним Законом из 2013. године који је заменио претходни Закон из 2008. године и тиме отклонио бројне проблеме и нејасноће у његовој примени. Ову меру имовинског карактера треба разликовати од мере одузимања имовинске користи која је прибављена кривичним делом. У првом случају се у ствари ради о тзв. проширеном одузимању имовинске користи, са низом специфичних решења које је одређују. У циљу упоређивања домаћих решења у примени ове специфичне кривичноправне мере имовинског карактера анализирана су и специфична решења у: 1) Италији (где је прво уведена ова мера као ефикасно средство у борби са организованим криминалитетом мафијашког типа), 2) Немачкој (чије кривично законодавство служи као

¹ mitr.milos@gmail.com.

узор великом броју европских законодавстава укључујући и законодавство Републике Србије) и 3) САД (које познаје административно, грађанско и кривично одузимање имовине).

Кључне речи: одузимање имовине, проширено одузимање, имовинска корист, кривично правна мера, организовани криминалитет.

1. Увод

Увођење мере одузимања имовине проистекле из кривичног дела у законодавства великог броја земаља треба схватити као израз потребе за проналажењем ефикасног механизма у борби против организованог криминалитета. Поред употребе синтагме одузимање имовине проистекле из кривичног дела као синоним у раду често ће бити коришћена и синтагма проширено одузимање имовинске користи, карактеристична пре свега за немачки правни систем, која се одомаћила и у нашој правној литератури. Рад започиње освртом на историјат настанка и на околности које су довеле до увођења поменутих мере, да бисмо у наставку нормативним приступом и уз критички осврт покушали пружити детаљнији приказ оваквог законског решења у Републици Србији. Такође, остављено је простора и упоредноправном сагледавању законских решења одузимања имовине стечене кривичним делима у једном броју одабраних земаља, а у циљу продубљенијег разумевања постојећих модалитета у примени овакве, можемо чак слободно рећи и револуционарне мере.

2. Историјат настанка мере одузимања имовине проистекле из кривичног дела

Имовинска кривичноправна мера одузимања имовине проистекле из кривичног дела представља еволутивни искорак у односу на добро познату меру одузимања имовинске користи прибављене кривичним делом, која у већини европских законодавстава егзистира дуже од пола века, конкретно у наш кривичноправни систем уведена је 1959. године.

Мера одузимања имовинске користи у многим случајевима није у стању да ефикасно пресече и заустави организовану криминалну делатност, јер се увек нађе један број старих или нових чланова криминалне организације који су на слободи и који ће ту делатност наставити и вршити, док су други чланови организације на издржавању казне (Грубач, 2010: 35). Стога је у циљу ефикасније борбе са организованим и другим тешким облицима криминалитета уведена мера одузимања имовине проистекле из кривичног дела или тзв. проширено одузимање имовинске користи.

Наиме, у овим случајевима се не одузима само имовинска корист из конкретног кривичног дела за које се води кривични поступак, већ и она имовинска корист за коју се само претпоставља да потиче из тог, или пак да потиче из других кривичних дела која су повезана са конкретним делом за које се води кривични поступак.

Према неким ауторима (Ј. Ђирић) овакав правни механизам подсећа на конфискацију имовине из доба комунизма, али то не треба да чуди будући да га је први промовисао италијански комунистички посланик Пио ла Торе (Pio la Tore), који је био жртва мафије због свог залагања за борбу против организованог криминала. Након његовог убиства у Палерму 1982. Године, италијански парламент је изгласао Закон о одузимању имовине стечене криминалом, који је послужио као узор сличним законима који се данас примењују у развијеном свету.² Италија је доношењем тзв. „Пио ла Торе закона” постала прва европска држава која је увела овакав механизам у борби са организованим криминалом. Тако је постала узор бројним европским и другим државама које су креирале идентичне механизме одузимања имовине стечене криминалом.

3. Одузимање имовине проистекле из кривичног дела у праву Републике Србије

Република Србија се с обзиром на околности које су окарактерисале последњу декаду 20. века нашла у озбиљном проблему на самом почетку 21. века. Наиме, имовина криминалних организација сумњивог порекла, прибављена извршењем кривичних дела лагано је улазила у легалне финансијске токове, куповином девастираних друштвених предузећа у почетном стадијуму процеса приватизације („прање новца”). Како би се стало на пут легализацији новца и друге имовине криминалног порекла и спречиле криминалне организације у његовом прибављању вршењем кривичних дела, 2008. године је донет Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела.³

3.1. Одузимање имовине проистекле из кривичног дела у праву Републике Србије – материјалноправни аспект

Одузимање имовине проистекле из кривичног дела у право Републике Србије уведено је поменутиим Законом, чиме је у српски кривичноправни

2 Политика 15.05.2011. године. *Одузимање имовине пред Уставним судом*. Преузето 01.04.2018. <http://www.politika.co.rs/sr/clanak/177344/Hronika/Oduzimanje-imovine-pred-Ustavnim-sudom>.

3 Службени гласник РС, бр. 97/08.

систем по први пут уведена *sui generis* мера тзв. проширеног одузимања имовинске користи. Ово одузимање имовине је „проширено” из разлога што овде није реч само о имовинској користи за коју је у кривичном поступку доказано да потиче из конкретног кривичног дела (која се одузима применом мере из члана 91–93. Кривичног законика⁴). Међутим, имајући у виду услов за трајно одузимање имовине, што ће у раду касније бити изложено, може се претпоставити да имовина проистиче из конкретног кривичног дела, уз постојање законске претпоставке да може бити производ чињења и осталих лукративних дела, предвиђених овим Законом.

После доношења Законика о кривичном поступку 2011. године⁵ као и измена Кривичног законика из 2012. године, било је неопходно са тим прописима усагласити и постојећи Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. У складу са тим, а имајући у виду и касније у раду наведене проблеме у примени одредаба Закона из 2008. године, приступило се ипак изради потпуно новог законског текста. Нови Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела (ЗОИПКД-а) донет је 2013. године⁶ и у даљем тексту фокус ће бити померен ка разматрању одредаба актуелног Закона, уз осврт на одређена нова решења која су у односу на претходни Закон њиме уведена.

У основи Закона из 2008, као и Закона из 2013. године налазе се бројни међународни стандарди садржани у међународним документима универзалног и регионалног карактера али је за њихову садржину од посебног значаја била Стратегија Европске уније за превенцију и контролу организованог криминала од 3. маја 2000. године. Ова Стратегија, поред осталог, препоручује пребацивање терета доказивања порекла имовине са тужиоца на окривљеног. Поред ње, значајну улогу има и Директива о замрзавању и одузимању имовинске користи прибављене кривичним делима у Европској унији. Ова Директива бр. 42/2014 у члану 5. под називом: „проширено одузимање” обавезује државе чланице да усвоје потребне мере које би омогућиле одузимање, у целини или делимично имовине у поседу лица осуђеног за кривично дело које може директно или индиректно довести до економске користи, у случају да суд, на основу околности случаја, укључујући посебне чињенице и доступне доказе, нпр. да је вредност у несразмери са законитим приходом осуђеног лица, сматра да односна имовина потиче од криминалног поступања (Вуковић, 2016: 6).

4 Службени гласник РС, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16.

5 Службени гласник РС, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14.

6 Службени гласник РС, бр. 32/13 и 94/16.

Под имовином проистеклом из кривичног дела се према члану 3. актуелног, као и претходног Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела подразумева имовина власника која је у очигледној несразмери са његовим законитим приходима. При томе власником се сматра окривљени (осумњичени, лице против кога је кривични поступак покренут или осуђени за неко од наведених кривичних дела у овом Закону). Осим тога у складу са Законом имовина проистекла из кривичног дела се одузима и од сведока сарадника, оставиоца, трећег лица и правног следбеника. У вези са оваквим одређењем имовине проистекле из кривичног дела у правној теорији се упућују замерке да овако штурим дефинисањем може довести до произвољног тумачења и неуједначености судске праксе.

Чланом 2. ЗОИПКД-а таксативно су утврђена кривична дела на која се одредбе овог закона примењују. То су: 1. организовани криминал, 2. тешко убиство, 3. отмица, 4. приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију, 5. кривична дела против имовине, 6. кривична дела против привреде, 7. неовлашћена производња, држање и стављање у промет опојних дрога, 8. кривична дела против јавног реда и мира, 9. кривична дела против службене дужности и 10. кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. У односу на претходни Закон, новим је уведено још једно кривично дело на које се одредбе истог примењују, а то је кривично дело тешко убиство. У вези са наведеним групама кривичних дела, као и појединачних кривичних дела у оквиру групе треба имати у виду да се одредбе ЗОИПКД-а примењују само на поједине облике њиховог испољавања а не у целини.

Као услов за примену одредаба ЗОИПКД-а, на побројана кривична дела јавља се вредносни лимит имовине проистекле из кривичног дела, односно да вредност предмета кривичног дела прелази износ од 1.500.000,00 динара. Овај услов није неопходан само у случају извршења кривичних дела организованог криминала.

3.2. Одузимање имовине проистекле из кривичног дела у праву Републике Србије – процесноправни аспект

Одузимање имовине која је проистекла из кривичног дела је у надлежности посебних државних органа (члан 5. ЗОИПКД-а). То су органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином: а) јавни тужилац, б) суд, в) организациона јединица МУП-а надлежна за финансијску истрагу, и г) Дирекција за управљање одузетом имовином.

Законом из 2008. године у српско кривично законодавство уведени су правни институти попут финансијске истраге, привременог и трајног одузимања имовине, као и пребацивање терета доказивања са јавног тужиоца на окривљеног. На тај начин, уведен је тзв. „обрнути терет доказивања” где би сам осуђени доказивао да је „одређену спорну” имовину стекао у складу са законом, тј. својим приходима који нису криминалног карактера (Шкулић, 2015: 612). С тим у вези, средишње место у ЗОИПКД-у заузима поступак. Поступак за проширено одузимање имовине уређен је одредбама члана 17–48. ЗОИПКД-а. Он има три основна процесна стадијума: а) спровођење финансијске истраге, б) поступак привременог одузимања имовине и в) поступак трајног одузимања имовине.

3.2.1. Финансијска истрага

Финансијска истрага се покреће против власника када постоје основи сумње да поседује знатну имовину проистеклу из кривичног дела. Постојање оваквих основа сумње представља материјални услов за покретање финансијске истраге, која се у односу на власника имовине сумњивог порекла (окривљени, окривљени сарадник, оставилац, правни следбеник или треће лице) покреће у циљу прибављања релевантних доказа. Нарочито се током финансијске истраге могу примењивати посебне доказне радње уколико се кривични поступак води за кривична дела организованог криминала или других тешких кривичних дела у односу на која се примењују посебне доказне радње сходно одредбама члана 161–187. Законика о кривичном поступку.

Током финансијске истраге, као почетне фазе поступка одузимања имовине у прибављању релевантних доказа, непосредно или посредно учествује широки круг субјеката. Јавни тужилац наредбом покреће финансијску истрагу којом затим и руководи. На његов захтев или по службеној дужности Организациона јединица МУП-а надлежна за финансијску истрагу прикупља релевантне доказе, предузимајући одговарајуће доказне радње. Насупрот овим, тзв. активним субјектима финансијских истрага, у другу групу могли би се сврстати различити државни органи, владине агенције, самосталне институције или регулаторна тела којима спровођење финансијских истрага није примарна делатност али која у оквиру свог делокруга рада прате одговарајуће процесе и евидентирају одговарајуће чињенице које могу бити од пресудног значаја за спровођење финансијске истраге. Како се ангажовање ових субјеката иницира на захтев тзв. активних субјеката финансијских истрага и то у ограниченом и унапред утврђеном обиму, они се могу назвати пасивним субјектима финансијских истрага (Лајић, Жарковић, 2013: 204).

3.2.2. Привремено одузимање имовине

Привремено одузимање имовине из члана 23–37. ЗОИПКД-а, представља другу фазу поступка одузимања имовине проистекле из кривичног дела. Ово је мера превентивног карактера која се спроводи са циљем да спречи власника да евентуалним манипулисањем имовином стеченом вршењем кривичних дела избегне њено одузимање.

Привремено одузимање имовине започиње подношењем захтева јавног тужиоца за привремено одузимање имовине, што се „*questio facti*” решава узимањем у обзир околности конкретног случаја, при томе је за само подношење захтева довољно да јавни тужилац процени да би трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела, премда могуће, „било отежано” (Илић, Николић, Мајић, Мелило, 2009:96). Захтев садржи податке о власнику, законски назив кривичног дела, означање имовине коју треба одузети, доказе о имовини, околности из којих произилази основана сумња да имовина проистиче из кривичног дела и разлоге који оправдавају потребу за привременим одузимањем имовине. Захтев се доставља власнику уз поуку да у року од 15 дана може суду доставити одговор на захтев са доказима о начину стицања имовине, о чему у зависности од фазе поступка одлучује судија за претходни поступак, односно председник већа пред којим се одржава главни претрес.

Како би се спречиле евентуалне злоупотребе власника у погледу располагања имовином, јавни тужилац је овлашћен да донесе наредбу о забрани располагања имовином и о привременом одузимању покретне имовине у случају вероватноће да ће власник располагати имовином сумњивог порекла пре него што суд одлучи о претходно поднетом захтеву. Наредбу извршава Јединица МУП-а надлежна за финансијску истрагу, која по пријему наредбе исту уписује у евиденцију непокретности, док се привремено одузете покретне ствари по наредби јавног тужиоца поверавају на управљање Дирекцији за управљање одузетом имовином. Осим Јединице, наредба се без одлагања доставља банкама и другим финансијским организацијама код којих су депонована новчана средства и хартије од вредности власника.

Наредба о забрани располагања имовином и привремено одузимање покретне имовине је ороченог трајања и на снази је до доношења одлуке суда о захтеву јавног тужиоца или најдуже три месеца од дана доношења наредбе.

Надлежни суд о поднетом захтеву јавног тужиоца одлучује решењем, које доноси одмах после пријема одговора власника, или након протекла рока у којем он то може учинити, а најкасније у року од 8 дана. Како

би суд на захтев јавног тужиоца одговорио позитивно, неопходно је да кумулативно буду испуњени следећи услови: 1) да постоје основи сумње да је физичко или правно лице извршило кривично дело предвиђено чланом 2. ЗОИПКД-а, 2) да постоје основи сумње да је имовина проистекла из кривичног дела, 3) да вредност такве имовине прелази износ од 1.500.000 динара и 4) да постоје разлози одређени чланом 23. који оправдавају потребу за привременим одузимањем такве имовине. Решење суда којим је одређено привремено одузимање имовине доставља се власнику, његовом браниоцу, односно пуномоћнику, јавном тужиоцу, Јединици, Дирекцији и банци или другој организацији надлежној за платни промет. Против овог решења власник може да уложи жалбу и то у року од 8 дана од достављања решења. За одлучивање о жалби, суд заказује рочиште на које позива власника, његовог браниоца или пуномоћника и јавног тужиоца. Поднету жалбу суд може:

1) одбацити – уколико је непотпуна, неблагоприятна или изјављена од неовлашћеног лица,

2) одбити – уколико утврди да је неоснована и

3) усвојити када у целини или делимично укида решење о привременом одузимању имовине уколико: а) не постоји вероватноћа да ће трајно одузимање имовине бити онемогућено или отежано, б) нема довољно доказа о постојању основа сумње да привремено одузета имовина проистиче из кривичног дела, в) власник докаже да није власник целокупне или дела привремено одузете имовине и г) вредност имовине проистекле из кривичног дела не прелази износ од 1.500.000,00 динара.

Привремено одузимање имовине престаје уколико наступи неки од законом прописаних разлога као што су: 1) ако јавни тужилац не поднесе захтев за трајно одузимање имовине у прописаном року, 2) ако решење о привременом одузимању имовине пре истека рока за подношење захтева за трајно одузимање имовине буде правноснажно укинито и 3) ако решење о привременом одузимању имовине буде замењено мером забране располагања привремено одузетом имовином.

Привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела траје најдуже док суд не одлучи о захтеву за трајно одузимање имовине. До подношења захтева за трајно одузимање имовине суд најмање једном годишње по службеној дужности преиспитује одлуку о привременом одузимању и у оправданим случајевима може ту одлуку укинати или је заменити мером забране располагања привремено одузетом имовином над чијим спровођењем надзор врши Јединица МУП-а.

Поред престанка привременог одузимања имовине, оно може бити и укинато. Наиме, решење о укидању привременог одузимања имовине доноси судија за претходни поступак, односно председник већа пред којим се одржава главни претрес, у односу на које се може уложити жалба о којој одлучује ванпретресно веће. Пре доношења решења, суд може заказати рочиште на које позива странке у поступку и представника Дирекције на коме се могу изнети околности које указују на то да даља примена мере привременог одузимања имовине није оправдана.

3.2.3. Трајно одузимање имовине

Трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела је последња фаза поступка. Према законском решењу јавни тужилац подноси захтев за трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела у року од 6 месеци од дана достављања правноснажне пресуде којом је утврђено да је учињено неко од Законом прописаних кривичних дела. У питању је новина у односу на законско решење из 2008, по коме је јавни тужилац могао поднети захтев за трајно одузимање имовине након ступања оптужнице на правну снагу, а најкасније у року од годину дана од правноснажног окончања кривичног поступка.

Захтев треба да садржи следеће елементе: 1) правноснажну пресуду, 2) податке о окривљеном, односно окривљеном сараднику, 3) законски назив кривичног дела, 4) означавање имовине коју треба одузети, 5) доказе о имовини коју окривљени, односно окривљени сарадник поседује или је поседовао и о законитим приходима, 6) околности које указују да је имовина проистекла из кривичног дела, односно околности које указују на постојање очигледне несразмере између имовине и законитих прихода и 7) разлоге који оправдавају потребу за трајним одузимањем имовине. Уколико је захтев поднет против правног следбеника, тада поред наведених елемената мора да садржи и доказе да је правни следбеник наследио имовину проистеклу из кривичног дела. Но, уколико је пак захтев за трајно одузимање имовине поднет против трећег лица, онда мора садржати и доказе да је имовина проистекла из кривичног дела пренета у циљу осујећења одузимања.

О захтеву јавног тужиоца за трајно одузимање имовине расправља ванпретресно веће, док се одлука суда поводом захтева доноси на главном рочишту. Пре одржавања главног рочишта суд у року од 30 дана од подношења захтева заказује припремно рочиште ради предлагања доказа на које позива јавног тужиоца, власника и његовог пуномоћника. Након тога суд заказује главно рочиште у року од 3 месеца од закључења припремног рочишта са изузетком када неки доказ треба прибавити из

иностранства или је његово прибављање отежано, када се одржавање главног рочишта може одложити за још највише 3 месеца.

На главно рочиште суд позива јавног тужиоца, власника и његовог пуномоћника и по потреби друга лица. Главно рочиште почиње изношењем садржине захтева јавног тужиоца, након чега јавни тужилац износи доказе, а окривљени, окривљени сарадник, правни следбеник или треће лице се изјашњавају о наводима јавног тужиоца. Доказни поступак је подељен између јавног тужиоца и власника, који је у обавези да доказује порекло своје имовине. По окончању главног рочишта суд доноси решење, чија је садржина утврђена чланом 44. ЗОИПКД-а, којим усваја или одбија захтев за трајно одузимање имовине. Овлашћена лица могу у року од 15 дана изјавити жалбу на решење о којој одлучује надлежни другостепени суд уз забрану двоструког укидања решења, односно обавезу да ако је предмет по други пут упућен по жалби, о истој мора мериторно да одлучи. Суд у решењу којим усваја захтев јавног тужиоца може одлучити да власнику остави део имовине ако би њеним одузимањем било доведено у питање издржавање власника и лица које је он дужан да издржава. Такође, суд из износа трајно одузете имовине може излучити износ оштећеном на име поднетог имовинскоправног захтева, износ на име трошкова насталих током привременог одузимања или трошкова пуномоћника, ангажованог по службеној дужности.

3.3. Проблеми у примени законских решења о одузимању имовине

Убрзо након усвајања ЗОИПКД-а из 2008. године, Уставном суду Републике Србије је поднет већи број представки којима је тражена оцена његове уставности и усаглашености са потврђеним међународним уговорима и конвенцијама, пре свих са Европском конвенцијом о људским правима и слободама.

Озбиљне критике, превасходно од представника невладиног сектора, упућене су законском решењу предвиђеном чланом 28. став 1. ЗОИПКД-а из 2008. године према коме је јавни тужилац могао већ у моменту правноснажности оптужнице да покрене поступак за трајно одузимање имовине. Наиме, поменуто законско решење је значило очигледно кршење начела „*nulla poena sine culpa*”. Напомињемо да је наведено начело инкорпорирано и у наш Кривични законик, тако што је одредбом члана 2. утврђено да се казне и мере упозорења могу изрећи само учиниоцу који је крив за учињено кривично дело. Имајући наведено у виду, законодавац је новим Законом из 2013. године у члану 38. став 1. овакво овлашћење јавног тужиоца укинуо, тако да јавни тужилац сада може да поднесе захтев за

трајно одузимање имовине тек од тренутка достављања правноснажне пресуде којом је утврђено да је учињено кривично дело.

Стручна јавност је такође упућивала примедбе да се одредбама ЗОИПКД-а крши претпоставка невиности.⁷ Међутим, утврђивањем правне природе ове мере и интенције законодавца у вези са њеним увођењем, преовладало је схватање да се њоме ипак, не крши претпоставка невиности окривљеног будући да се овде ради о посебној мери која се јасно разликује од казне као кривичне санкције. Тако „за разлику од казне, где основ примене института проистиче из схватања о субјективизацији кривице и санкционисања”, код одузимања имовине основ примене мере се налази у уверењу да нико не може задржати оно што је иницијално прибављено кривичним делом, односно противправном радњом. Дакле, казна је институт који прати извршиоца кривичног дела, док је мера одузимања имовине проистекле из кривичног дела институт који прати незаконито стечену имовину, без обзира на то код кога се она у тренутку одузимања налази (Мајић, 2010: 265). Односно, проширено одузимање имовине је поступак *sui generis*, заправо поступак *in rem*, објективан у односу на имовину, који се води по посебном захтеву јавног тужиоца, никада *ex officio* (Драгичевић Дичић, 2017: 111). У овом специфичном поступку се не доказује кривица власника имовине или трећих лица, већ претпоставка да је имовина стечена незаконито коју власник може побијати изношењем доказа о пореклу имовине, што му омогућава право уведено тзв. обрнутим теретом доказивања.⁸

Међутим, постоје схватања да се увођењем обрнутог терета доказивања окривљени нужно излаже ризику да буде кривично гоњен и за нека друга кривична дела, која надлежни органи нису открили, чиме

7 Претпоставка невиности је универзална вредност и једно од основних начела кривичног поступка предвиђена чланом 6. став 2. Европске конвенције о људским правима и основним слободама, чланом 11. став 1. Универзалне декларације о људским правима и другим међународним документима. У Републици Србији је претпоставка невиности загарантована и Уставом (*Службени гласник РС*, бр. 98/06), и то у члану 34. став 3. и у члану 3. Законика о кривичном поступку.

8 Тако је Европски суд за људска права у предмету Филипс против Уједињеног краљевства заузео став да применом одредаба Закона Уједињеног краљевства о трговини опојним дрогама из 1994. године није дошло до повреде претпоставке невиности, будући да подносилац представке није имао регистроване изворе прихода и да власник имовине током поступка није изнео валидне доказе који би потврдили његову невиност. Вид. Пресуду Европског суда за људска права (ЕСЉП) од 05.07.2001. године, донесену на основу представке бр. 41087/98, Одузимање имовине проистекле из кривичног дела: Европски суд за људска права – одабране пресуде и одлуке, Савет Европе - Канцеларија у Београду, Београд, 2013, 115-132.

се крши принцип „*nemo tenetur*”. Према схватању Вуковића, наведена примедба не стоји, јер докази којима власник суду предочава да је имовину законито стекао никако не представљају самооптужење (Вуковић, 2016: 14).

Закон је, од самог доношења, изазвао контроверзе и у погледу „забране ретроактивности” кривичних прописа. Приговор који се односи на ретроактивност је заснован на погрешној претпоставци да се овим Законом у систем уводи нова врста кривичне санкције, што заправо није случај. Зато се питање ретроактивности и не може покренути, јер се оно поставља само када се новим законом прописују нова кривична дела и нове кривичне санкције⁹. Овакво схватање Уставног суда Србије оправдава и чињеница да примена мере одузимања имовине није субјективног карактера као што је то нпр. казна, тако да она не повређује ничије право, већ њена примена прати искључиво незаконито стечену имовину, имовину несразмерну законитим приходима окривљеног, али има и другачијих схватања.¹⁰

Уставни суд Србије се такође, изјашњавао и о приговору да се мером привременог одузимања имовине крши право на мирно уживање имовине које је гарантовано одредбом члана 58. став 1. Устава и чланом 1. Протокола бр. 1 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода. Овом приликом је заузето схватање да се одузимање незаконито стечене имовине не може сматрати несагласним са уставним гаранцијама права на имовину, управо из разлога што се одредбом чл. 58. ст. 1. Устава јемчи мирно уживање својине и других имовинских права само када су они стечени на основу закона.¹¹ Према схватању Уставног суда Републике Србије трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела је утемељено на идеји правичности, односно на начелу да се криминалном делатношћу не може стећи имовина, тј. да из неправда не може настати право. На тај начин Суд је констатовао да трајно одузимање имовине проистекле из кривичног

9 Решење Уставног суда о одбацивању захтева за оцену уставности и/или законитости (пресуђена ствар) Јус 1632/10. Преузето 15.04.2018. <http://www.ustavni.sud.rs/page/predmet/sr-Cyrl-CS/7491/?NOLAYOUT=1>

10 Вид. Пресуду ЕСЉП од 09.02.1995. у предмету Велч против Уједињеног краљевства по предавци бр. 17440/90, Одузимање имовине проистекле из кривичног дела: Европски суд за људска права – одабране пресуде и одлуке, Савет Европе - Канцеларија у Београду, Беорад, 2013, 317-329.

11 Решење Уставног суда ЈУз-117/09. Преузето 15.04.2018. <http://www.ustavni.sud.rs/page/predmet/sr-Cyrl-CS/7491/?NOLAYOUT=1>. У прилог наведеном решењу иду и схватања ЕСЉП заузета пресудама у предметима Раимондо против Италије, представка бр. 12954/87, ор. cit. 213-227 и Аркури и остали против Италије, представка бр. 52024/99, ор. cit. 63-70.

дела представља меру *sui generis*, а не новоуведену кривичну санкцију, меру која се не примењује *ad personam*, већ *in rem*.

4. Одузимање имовине проистекле из кривичног дела у упоредном законодавству

У циљу свеобухватног сагледавања места, улоге и значаја специфичне кривичноправне мере *sui generis* – одузимање имовине проистекле из кривичног дела као средства у сузбијању различитих облика и видова криминалитета, потребно је да укажемо и на одређена решења у погледу примене ове имовинске мере у савременом кривичном законодавству. У том смислу смо анализирали законодавства следећих држава:

- 1) Републике Италије,
- 2) Савезне Републике Немачке и
- 3) Сједињених Америчких Држава.

4.1. Република Италија

Осамдесете године 20. века представљале су прекретницу у борби италијанског друштва са организованим криминалитетом. Тада се у кривично законодавство уведе имовинске мере будући да постојећа санкција из члана 240. Кривичног законика – конфискација имовине (која је слична кривичноправној мери одузимања имовинске користи прибављене кривичним делом у законодавству Републике Србије) није постигла задовољавајуће резултате. Наиме, санкција из члана 240. КЗ Италије је представљала одузимање имовинске користи у случају осуде за конкретно кривично дело (факултативно одузимање) из којег је таква корист проистекла.

Наиме, у случају осуде, судија је могао наредити одузимање предмета који су употребљени или су били намењени за извршење кривичног дела или предмета који су проистекли из кривичног дела, као и имовинске користи која је прибављена извршењем кривичног дела (Paoli, 1997: 256). При томе су се разликовали следећи облици ове санкције: 1) традиционална или „обична“ конфискација имовине, 2) „обавезна“ конфискација имовине за чланове мафијашких организација, 3) „проширена“ конфискација имовине и 4) „превентивна“ конфискација имовине (која представља најмоћније средство у борби против мафијашких организација) (Глушчевић, 2015: 114).

У борби против организованог криминалитета 1982. године у Италији је донет тзв. „*Pio la Tore*“ закон. Он је предвиђао заплenu и конфискацију

имовине коју су криминалци и њихови сарадници нелегално стекли како би се осујетила неконтролисана акумулација богатства мафијаша, која углавном мотивише њихове криминалне активности. Према утврђеном поступку, окружни јавни тужилац или шеф полиције били су овлашћени да предлажу одузимање имовине за коју се сумња да је проистекла из кривичних дела. Суд је у сваком конкретном случају одлучивао да ли ће прихватити или одбити такав предлог зависно од процене његове оправданости (Arlacchi, 1984: 91).

Под утицајем „*Pio la Tore*” закона бр. 646/82 дошло је до измена Кривичног законика када је чланом 416 *bis* уведена „обавезна” конфискација имовине у односу на осуђена лица која припадају мафијашкој организацији. Наиме, ставом 5. овог члана у односу на лице које је осуђено за припадност мафијашкој организацији суд је дужан да изрекне конфискацију добара која су послужила или су била намењена извршењу кривичног дела или добара која су цена, производ или профит, као и добара која служе поновном инвестирању профита који је противправно стечен (Paoli, 1997: 256–257).

Интересантно је напоменути да је Уставни суд Италије (*Corte Costituzionale*) у фебруару 1994. године прогласио неуставном одредбу Кривичног законика која је омогућавала одузимање имовине која је несразмерна приходима лица од кога је одузимана. Како би се избегао настали *vacuum legis* донет је Закон бр. 501/94 који је одузимање незаконите имовине учинио обавезним у случајевима изрицања пресуда за кривична дела прописана чланом 416 *bis*: 1) злочиначко удруживање (организације мафијашког типа), 2) изнуда, 3) отмица, 4) лихварство, и 5) прање новца (Мујановић, 2007: 8). Обе имовинскоправне мере – „обична” и „обавезна” конфискација имовине се изричу у редовном кривичном поступку ако се утврди повезаност између имовине коју треба одузети и конкретног кривичног дела.

Међу мерама за сузбијање организованог криминалитета посебан значај има тзв. „проширено одузимање имовине” из члана 12 *sexies* Законског декрета бр. 306 од 08. 06. 1992. године, односно Законског декрета бр. 356 од 07. августа 1992. године (Vittoria De Simone, 2017: 89). За примену „проширеног одузимања имовине” потребно је испуњење следећих услова: 1) осуђујућа пресуда или казнени налог за неко од законом таксативно наведених кривичних дела и 2) диспропорција између укупне имовине (новац, добра и други приходи) који припадају субјекту (директно или путем посредног правног или физичког лица) и пријављеног прихода или привредне делатности коју осуђени обавља уколико не може да докаже њено законито порекло (Vittoria De Simone, 2017: 89). Чланом 12 *sexies*

је такође уведен тзв. „обрнути терет доказивања” чиме се окривљени обавезује да докаже законитост порекла своје имовине.

Специфично решење које познаје италијански законодавац је и „превентивна конфискација имовине” које је уведено 1956. године Законом бр. 423/56 (са новелом Закона бр. 575/65 и Законом DLGS, бр. 159/11) (Глушчевић, 2015: 116). За одлуку о превентивном одузимању имовине се не тражи постојање везе између имовине која се одузима и кривичног дела за које је лице осумњичено, већ је довољно постојање сумње да је осумњичени члан криминалне организације и да применом обрнутог терета доказивања није доказано законито порекло његове имовине.

4.2. Савезна Република Немачка

У Кривичном законнику Савезне Републике Немачке је одузимање имовинске користи предвиђено у VII глави¹², док је поступак за изрицање мере одузимања имовинске користи регулисан одредбама Законика о кривичном поступку СР Немачке¹³. Тако је чланом 73. Кривичног законика прописано да се од учиниоца кривичног дела или саучесника одузима противправно стечена имовинска корист, али и имовина која је добијена продајом, заменом или другим начином отуђења незаконито стечене имовине. Оно што је специфичност немачког система јесте да се ова мера може изрећи независно од постојања осуђујуће пресуде, тако да је за њену примену довољно да је извршено кривично дело (Глушчевић, 2015: 122). Чланом 73а. предвиђено је одузимање новчане вредности у случају када се одређени предмет од учиниоца не може одузети, па се одузима новчани износ у вредности тог предмета. Члан 73ц. КЗ ограничава примену ове мере уколико би она довела до претераних тешкоћа за осуђено лице.

Законом о борби против трговине опојним дрогама и других облика организованог криминала (OrgKG) из 1992. године прописана је мера „проширеног одузимања криминалне добити”. Од тада се, поред примене тзв. „брuto начела” у одузимању имовинске користи стечене извршењем кривичног дела, од окривљеног за кривична дела организованог криминала, може одузети и профит за који се претпоставља да је стечен криминалном делатношћу, а што је потребно претходно доказати (Vettori, 2007: 62; Лајић, 2012: 216). Тзв. „брuto начело” које се односило на могућност

12 Strafgesetzbuch für die Bundesrepublik Deutschland (StGB) донесен 15.05.1871. године, са последњим изменама 26.07.2016. године, преузето 02.05.2018. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>.

13 Strafprozeßordnung (StPo), донесен 12. 09. 1950. године, објављен у верзији од 07. 04. 1987. године, са последњим изменама од 08. 07. 2016. године, преузето 02. 05. 2018. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf>.

да се окривљеном лицу за кривична дела организованог криминала могла изрећи и новчана казна у износу целокупне имовине је одлуком Савезног уставног суда укинута као неуставно 2002. године.

Под утицајем Закона о борби против трговине опојним дрогама и других облика организованог криминала (OrgKG) одредбе о проширеном одузимању имовине су унете и у Кривични законик. Тако је одредбом члана 73д. прописано „проширено одузимање имовинске користи”. Применом ове мере се, после правноснажности пресуде, одузимају од учиниоца кривичног дела или других лица која су учествовала у извршењу кривичног дела предмети који су стечени извршењем кривичног дела или су били намењени за извршење кривичног дела, с тим што то не утиче на права трећих лица (оштећеног). Предмет одузимања су предмети који су у време доношења одлуке били у својини учиниоца кривичног дела, уз услов да је учинилац поступао са умишљајем.

У вези са проширеним одузимањем имовинске користи је и тумачење Савезног суда (Bundesgerichtshof) према коме надлежни суд може да изрекне ову меру тек након што процени да се ради о имовини незаконитог порекла (Мујановић, 2007: 7), односно ако процени да ли постоје услови за „редовно” одузимање имовинске користи (Глушчевић, 2015: 124).

4.3. Сједињене Америчке Државе

У супротстављању различитим облицима и видовима криминалитета САД су Савезним законом предвиделе три облика одузимања имовине стечене кривичним делима. То су: а) административно, б) грађанско и в) кривично одузимање имовине.

Административно одузимање имовине је у искључивој надлежности савезних агенција за провођење закона, које се одвија без ангажовања суда, а у већини случајева и без учешћа тужиоца. Административни поступак започиње запленом имовине за коју се на основу „вероватног узрока” сумња да представља приход од извршеног кривичног дела. Након заплене имовине савезна агенција је обавезна да о њој обавести власника такве имовине коме се оставља рок од 60 дана да докаже њено законито порекло. Ова агенција је дужна да обавести и друга заинтересована лица која у року од 30 дана могу поднети имовинскоправни захтев у односу на заплењену имовину. Уколико се у законом предвиђеним роковима нико не јави и не изјави жалбу, агенција доноси Декларацију о одузимању имовине којом заплењену имовину трајно одузима. На овај начин се може одузети имовина која укључује било који износ без обзира на валуту и другу личну имовину до 500.000 долара, осим непокретне имовине (Cassella, 2013: 9).

Други вид одузимања имовине је грађанско одузимање. Претпоставка за овај вид одузимања имовине је постојање претходне кривичне пресуде за учињено кривично дело, при чему се мора утврдити адекватна веза између одузете имовине и извршеног кривичног дела. Поступак грађанског одузимања имовине почиње захтевом Владе за одузимање имовине при чему се излаже правни и чињенични основ за такво одузимање. Обавештење о поднетом захтеву суд је дужан да достави свим заинтересованим странама, које имају рок од 30 дана да такав захтев оповргну. Након тога тужилац је у обавези да одговори на поднети захтев Владе тако што га може прихватити или одбити. У парници надлежни органи Владе су дужни да докажу да је имовина проистекла или да је била намењена извршењу кривичног дела, док трећа лица имају могућност доказивања законитог порекла имовине и њихове невиности. Уколико у томе не успеју, суд доноси одлуку о одузимању имовине у корист државе (Cassella, 2013: 13).

Одузимање имовине у кривичном поступку се изриче у редовном кривичном поступку. Оно представља саставни део пресуде за учињено кривично дело. Ова је мера везана искључиво за одређено кривично дело и његовог учиниоца, па њено изрицање није могуће према трећим лицима. Терет доказивања „порекла” имовине је на тужиоцу који мора доказати да је окривљени имовину стекао у време у коме је учинио кривично дело и да је имовина проистекла баш из тог кривичног дела (Cassella, 2013: 14–15). Из наведеног можемо констатовати да одузимање имовине у кривичном поступку у потпуности одражава елементе кривичноправне мере одузимања имовинске користи у нашем законодавству, док у америчком законодавству не постоји пандан одузимању имовине простекле из кривичног дела, као *sui generis* кривичноправне мере својствене законодавству Републике Србије.

5. Закључак

Од самог почетка примене ЗОИПКД-а из 2008. године упућивани су бројни приговори да се њиме задире у основна људска права, иако је потврђен *sui generis* карактер мере одузимања имовине проистекле из кривичног дела. Стога је примена ове мере увек на клацкалици између потребе за очувањем основних људских права и потребе заштите јавног интереса. Постизање баланса између наведених потреба је задатак судске праксе, који може бити постигнут једино правилним тумачењем одредаба ЗОИПКД-а. С тим у вези, примена наведене мере мора бити рестриктивна и у сваком конкретном случају мора бити у оквирима постојања знатне имовине и очигледне несразмере између такве имовине и законитих

прихода окривљеног. Међутим, чини се да је оваквим законским решењем остављено доста простора за арбитрарност судова.

Свесни чињенице да се оспоравањем одредаба ЗОИПКД-а на први поглед стиче утисак да на изванредан начин бранимо имовину криминалног порекла, ипак не одустајемо да на основу таквог приступа понудимо по нама најважније предлоге „*de lege ferenda*”.

На самом почетку истичемо, да синтагма „имовина проистекла из кривичног дела” није најсрећније решење, будући да у већини случајева окривљени до незаконите имовине није дошао вршењем само једног кривичног дела, већ је она плод једне дуже криминалне активности окривљеног.

Такође, није јасно утврђен однос између кривичног поступка и поступка одузимања имовине. Наведено је посебно изражено током паралелног одвијања кривичног поступка и фаза финансијске истраге или привременог одузимања, док је с друге стране, наведени однос на релацији кривични поступак – трајно одузимање имовине регулисан јасном одредбом ЗОИПКД-а из 2013. године.

У циљу ефикаснијег одвијања поступка одузимања имовине неопходно је јасно одредити временско трајање појединих фаза, као и преиспитати обим и карактер фазе привременог одузимања као константе свих до сада вођених поступака одузимања имовине у Републици Србији. Односно, неопходно је утврдити, да ли је привремено одузимање обавезна фаза поступка или се у појединим случајевима она може прескочити и одмах прећи на трајно одузимање имовине.

У контексту (не)ефикасности поступка одузимања имовине, напомињемо да је у Републици Србији до сада одузета имовина у вредности која премашује више стотина милиона евра, али да је највећи део одузете имовине још увек у фази привременог одузимања, што иде у прилог наведеним предлозима „*de lege ferenda*”, а у одређеној мери и потреби за специјализацијом и професионалнијим приступом правосудних органа.

Листа референци

Arlacchi, P. (1984). *Effects of the new anti-mafia law on the proceeds of crime and on the italian economy*. Bulletin on Narcotics, 4(XXXVI). 91–100;

Cassella, S.D. (2013). *Asset Forfeiture Law in the United States*. Juris Publishing, Inc.] [Electronic version] Преузето 30.04.2018. <http://assetforfeiturelaw.us/wp-content/uploads/2016/10/Chapter-for-Colin-King.pdf>;

Драгичевић Дичић Р. (2017). *Проширено одузимање имовинске користи прибављене кривичним делима у Републици Србији*. У: Мујановић, Е. Датзер, Д. (ур.). *Проширено одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелима-теоријски, међународно-правни и компаративно-правни аспекти*. Сарајево: Центар за истраживање политике супротстављања криминалитету и ЈУ Центар за едукацију судија и тужилаца Федерације БиХ. 108–127;

Глушчевић, Ј. (2015). *Одузимање имовине стечене кривичним делом – докторска дисертација*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион;

Грубач, М. (2010). *Одузимање имовине проистекле из кривичног дела*. Гласник Адвокатске коморе Војводине, 1/2010, 34–37;

Илић, Г. Николић, Б. Мајић, М. Мелило, Ђ. (2009). *Коментар Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела са прегледом релевантних међународних докумената, упоредноправних решења и праксе ЕСЉП*. Београд: ОЕБС Мисија у Србији;

Кривични законик. Службени гласник РС, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16;

Лајић, О. (2012). *Упоредни преглед система за истраживање и одузимање имовине стечене криминалом*. Зборник радова Правног Факултета у Новом Саду, 2/2012, 207-222;

Лајић, О. Жарковић М. (2013). *Улога тзв. пасивних субјеката у реализацији финансијских истрага у Републици Србији*. У: Мијалковић, С. et. al. (ур.). *Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија. 203–216;

Мајић, М. (2010). *Одузимање имовине проистекле из кривичног дела*. У: Игњатовић, Ђ. (ур.). *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања – IV део*. Београд: Правни факултет универзитета у Београду. 252–268;

Мујановић, Е. (2007). *Одузимање илегално стечене имовине*. Сарајево: Transparency international & Open Society Fund;

Paoli, L. (1997). *Seizure and Confiscation measures in Italy: a evaluation of their effectiveness and constitutionality*. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 3(V). 256–272;

Политика (15.05.2011): *Одузимање имовине пред Уставним судом*, преузето 01.04.2018. [http://www.politika.co.rs/sr/clanak/177344/Hronika/Oduzimanje-
imovine-pred-Ustavnim-sudom](http://www.politika.co.rs/sr/clanak/177344/Hronika/Oduzimanje-imovine-pred-Ustavnim-sudom);

Решење Уставног суда IУз-117/09. Преузето 15.04.2018. <http://www.ustavni.sud.rs/page/predmet/sr-Cyrl-CS/7491/?NOLAYOUT=1>;

Решење Уставног суда о одбацивању захтева за оцену уставности и/или законитости (пресуђена ствар) Iуc 1632/10 преузето 15.04.2018. <http://www.ustavni.sud.rs/page/predmet/sr-Cyrl-CS/7491/?NOLAYOUT=1>;

Савет Европе – Канцеларија у Београду (2013). *Одузимање имовине проистекле из кривичног дела: Европски суд за људска права – одабране пресуде и одлуке*, Београд;

Strafgesetzbuch für die Bundesrepublik Deutschland (StGB) усвојен 15.05.1871. са последњим изменама 26.07.2016; преузето 02.05.2018. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>;

Strafprozeßordnung (StPo), усвојен 12.09.1950. објављен у верзији од 07.04.1987. године, са последњим изменама од 08.07.2016; преузето 02.05.2018. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf>;

Шкулић, М. (2015). *Организовани криминалитет*. Београд: Службени гласник;

Vettori, B. (2007). *Tough on criminal wealth: exploring the practice of proceeds from crime confiscation in the EU*. Netherlands: Springer Science & Business Media;

Vittoria De Simone, M. (2017). *Имовинско сузбијање организованог криминала у италијанском законодавству*. У: Мујановић, Е. и Датзер, Д. (ур.). Проширено одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелима-теоријски, међународно-правни и компаративно-правни аспекти. Сарајево: Центар за истраживање политике супротстављања криминалитету и ЈУ Центар за едукацију судија и тужилаца Федерације БиХ. 84–97;

Вуковић, И. (2016). *Одузимање имовине проистекле из кривичног дела – европски оквир и српско законодавство*. CRIMEN, 1/2016, 3–32;

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. Службени гласник РС, бр. 97/08;

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. Службени гласник РС, бр. 32/13 и 94/16;

Законик о кривичном поступку, Службени гласник РС, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14.

**THE FORFEITURE OF ASSETS DERIVED FROM
CRIMINAL ACTIVITY IN THE LAW OF THE REPUBLIC
OF SERBIA AND COMPARATIVE LEGISLATION**

Miloš Mitrović

PhD student Faculty of Law, University of Niš

Summary

The destructive potential of organized crime crucially influenced most of the contemporary legislation systems to try to provide an efficient mechanism of confronting it by responsible thinking and ensuring a relevant system of measures, resources, actions and authorities. One of these measures is the forfeiture (confiscation) of assets derived from criminal activity. In addition to observing this measure in the historical context and examining the conditions and circumstances of introducing this measure into foreign legislations as well as the legislation of the Republic of Serbia, the author attempts to provide a detailed overview of the existing legal solution by examining the normative approach and providing a critical analysis of the envisaged legal provisions. Namely, in the Republic of Serbia, the measure of confiscation of assets derived from criminal activity is regulated by a special Act of 2013, which replaced the previous Act of 2008, thus eliminating ambiguities and numerous problems in its application. This is a property-related measure which should be distinguished from the measure of confiscating the property gain (proceeds) obtained by committing the criminal act. In the first case, it is the so-called extended forfeiture of assets, featuring a range of distinctive and highly specific legal solutions. For the purpose of comparing the national solutions with the solutions provided in other countries, the author analyzes the specific legal provisions on this measure prescribed in the legislations of: 1) Italy (where this measure was first introduced as an efficient instrument for combating the mafia-related organized crime); 2) Germany (whose criminal legislation serves as a model to a large number of European countries, including Serbia); and 3) the USA (where the forfeiture of assets is envisaged as a measure applicable in administrative, civil and criminal proceedings).

Keywords: forfeiture of assets, extended forfeiture, property gain, criminal law measure, organized crime.